

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В СПЕЦИАЛИЗИРАНИ НАУЧНИ ИЗДАНИЯ

НА ГЛ.АС. КРАСИМИРА КОСТАДИНОВА, ДМ

за участие в конкурс за академична длъжност „доцент”, по област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт”, професионално направление 7.1. „Медицина”, научна специалност 03.01.32 „Хигиена”, за нуждите на отдел „Детско и младежко здраве”, дирекция „Промоция на здраве и превенция на болестите” при НЦОЗА (ДВ, бр.96 от 01.12.2017 г., стр. 101)

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В БЪЛГАРСКИ НАУЧНИ ИЗДАНИЯ

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В НАУЧНИ МОНОГРАФИИ, СБОРНИЦИ И ДР.

1. **Костадинова Кр.**, М. Странджева, А. Манолова. Актуални медико-психологични аспекти на помощта за деца с аутизъм в РБългария. В: Сборник научни доклади. Втора национална конференция „Психология в медицината”, 9 и 10 февруари 2017 г., гр. Стара Загора, Тракийски университет -Стара Загора, Медицински факултет, 2017, с.107-110.

CURRENT MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF HELP FOR AUTISTIC CHILDREN IN BULGARIA

Krasimira Kostadinova, Mirela Strandjeva, Antoaneta Manolova
National Center of Public Health and Analyses

Abstract: Based on the situational analysis of the current status of assistance for autistic children in Bulgaria, fundamental guidelines are set to comprehensively solve problems of families, affected by autism through the implementation of an integrated and comprehensive approach. Presented are the caregivers (parents) needs survey results conducted by the initiative of the Southeastern European Network for Autism, which objective is to adequately prioritize and plan actions and policies to improve the quality of care and to assist autistic children based on the identifying the needs of affected families. 153 respondents from all regions of the country were interviewed and information on average age of autism diagnosis, satisfaction on quality and services' accessibility, difficulties and problems of families affected by ASD, etc. were collected. Comparative data analysis of countries from the region - participating in the research, indicates some general trends and issues such as parent's financial difficulties, limited access and availability of services, dissatisfaction of receiving such services, more pronounced stigma compared to the rest of Europe. Recommended are measures to overcome the established negative trends and guidelines for policy-making with the aim to improve the quality of life of families, affected by ASD based on the identified needs.

Key words: autism, caregivers needs, diagnosis; services; stigma

2. **Костадинова Кр.**, А. Манолова, Г. Цолова. Родителски нагласи към пасивното тютюнопушене при деца от предучилищна възраст. В: Сборник научни доклади Национална конференция „Психология в медицината”, 7-8 февр.2014,Тракийски университет, МФ, Ст. Загора, 2014, с. 109-113

Parental attitudes to passive smoking in preschool children
Krasimira Kostadinova, Antoaneta Manolova, Galya Tzolova
Abstract

Several studies have shown negative effects of passive smoking on physical and mental health and development of preschool children. Conducted survey of parental attitudes to passive smoking in 2914 parents of children aged 3 to 7 years old identified differences in knowledge, attitudes and practices of parents – smokers and non-smokers: smoking parents tend to undervalue the negative effect of passive smoking on children's health, make less efforts for a healthy lifestyle and health care, they are relatively more anxious in the childcare. The pregnancy and childbirth is a factor positively influencing the mother's attitudes to passive smoking and the motivation to change habits. The study turns the attention to the role of parents in risk prevention associated with passive smoking in children.

Key words: passive smoking, preschool children, mental health, parental attitudes, child health

3. Стоянова Г., **Кр. Костадинова**, Кр. Стоянов и др. Грижа за детето при развод в семейството, Годишник 2009-2010. Фондация ДИРОЗ, София, 2012, 221 с.

Резюме

Монографията съдържа материали от конференция с международно участие, семинари и продукти от дейността на фондация ДИРОЗ, обединени от обща тема, касаеща спецификата на грижите за децата при развод в семейството. Акцент в тематиката е рискът за развитието и психичното здраве на детето, обуславящите го фактори, особеностите на семейната ситуация във фокуса на детската психология, психиатрия, ролята на съдебната практика във взаимоотношенията дете-родители, особености на поведението на децата в различни възрастови периоди, като реакция. Изложени са експертни становища по проблема, препоръки към институциите, ангажирани с опазване интереса и здравето на децата в ситуация на развод и раздяла между родителите, представен е опита на организацията от работата по казуси и решения.

Ключови думи: развод, дете, грижа

4. **Костадинова Кр.** Критерии за експертна оценка на наличието на синдром на родителско отчуждаване. В: Г.Стоянова, Кр. Костадинова, Кр. Стоянов и др., Грижа за детето при развод в семейството, Годишник 2009-2010. Фондация ДИРОЗ, София, 2012, с. 21 -28

Резюме

Оценката за риск от синдром на родителско отчуждаване, като форма на емоционално насилие над детето от страна на отчуждаващия родител, има важно значение за съдебната практика и социалната работа по случаи в ситуация на развод и раздяла между родителите.

Въз основа на наблюдения и работа по случаи са описани обективни ситуации, източник на риск от синдром на родителско отчуждаване. На базата на данни от проведено проучване са дефинирани диагностични признаци за риск от отчуждаване на детето в следните сфери: взаимоотношения между родителите, отношение на детето към отчуждения родител, отношение на отчуждаващия родител към детето, отношение на детето към отчуждаващия родител, поведение на отчуждаващия родител пред институциите. Разгледани са последиците за психичното развитие и състояние на детето. Изведени са препоръки за прилагане на критерии за оценка на риска от

отчуждаване към различни институции, ангажирани с работа по случаите: социалните служби, съдебни институции, предоставящите услуги, НПО, ДАЗД/АСП/МТСП, органи на МВР, училища и др.

Ключови думи: синдром на родителско отчуждаване, експертна оценка, критерии

5. Костадинова Кр. Рискът от синдром на родителско отчуждаване при деца на родители в процес на раздяла и развод – проучвания, анализи, препоръки. В: Г. Стоянова, Кр. Костадинова, Кр. Стоянов и др., Грижа за детето при развод в семейството, Годишник 2009-2010. Фондация ДИРОЗ, София, 2012, с. 116-130.

Резюме

По литературни данни, извършени наблюдения и проследяване на случаи, се анализира влиянието на неблагоприятни събития в детството върху детската психика, респективно свързаните с фактори, които обуславят семейството като източник на патогенни ситуации, сред които конфликти, раздяла и развод. Разглеждат се реакциите на детето, емоционални и поведенчески разстройства, на травмиращи събития в семейството, основно - нарушени взаимоотношения между родителите, рискът за психичното здраве и здравословни проблеми, свързани с разрива на контакта на детето, предимно с един от родителите. Разглеждат се психологически, социални и юридически измерения на феномена синдром на родителско отчуждаване, на базата на собствени наблюдения и направено проучване. Оценява се ролята на различните институции (социални служби, ДАЗД, училищни власти, полиция, прокуратура, медии, НПО и др.) по данни на анкетираните, засегнати от проблема. Изведени са мерки за преодоляване на последиците за психичното здраве на детето от нарушенията в сферата на семейните взаимоотношения и действията на отговорните институции. Очергани са параметри на психологическа и психотерапевтична помощ и подкрепа.

Ключови думи: семейство, риск за психичното здраве, дете, развод

6. Костадинова Кр. Диагностика на социалната депривация-същност и приложение. В: Сборник по клинична и консултативна психология, Първи национален конгрес по клинична и консултативна психология 29.VI -01.VII. 2012. Под научната ред. на проф. д.пс.н. Ваня Матанова, София, 2012, с. 151-156.

Резюме

Изследването на социалната депривация в ранно детство е от изключителна важност поради дълготрайните последици за детското развитие и здраве, които са толкова по-дълбоки, колкото по-рано е настъпила. Цел на проучването е да се характеризира същността и изработи инструментариум за изследване на социалната депривация при деца, отглеждани в институции в периода на ранното детство.

Използвани са методи за комплексно проучване на психичното, социално, емоционално и личностно развитие на децата и депривационните характеристики на материалната и социална среда.

В резултат от направеното проучване е създаден инструментариум за комплексна оценка на социалната депривация при малки деца чрез установяване на диагностични и прогностични критерии за явлението.

Доказани емпирично са възможностите за приложение на инструментариума за целите на деинституционализацията на домовете за медико-социални грижи за деца.

It is very important to study the social deprivation in early childhood because of the long lasting effects on the child development and health that are deeper in early stages of life.

The goal of this investigation is to characterize the nature and to create the instruments to assess the phenomenon of social deprivation to children reared in institutions. Methods for complex research of psychic, social, emotional and personal development and for exploration of social environment are used. On the basis of results of the study a complex diagnostic methods for assessment of social deprivation in early childhood was created. The possibilities of application in the process of deinstitutionalization of young children reared in social establishments were empirically proved.

7. Георгиева М., **Кр. Костадинова**, С. Василева, В. Пръвчев. Личната хигиена на малкото дете-фактор за добро здраве. В: Здраве и наука, Доклади от национална конференция „Здравни грижи-традиции и перспективи, , год. II, бр. 3 (007), С., 2012, с. 100-102.

Резюме

Добрата лична хигиена е важен фактор за здравето и благополучието на децата поради по-голямата им уязвимост към инфекции. Затова е необходимо от най-ранна възраст те да се научат как да я поддържат. Съществена роля за това има семейството, където започва усвояването на хигиенни навици.

Проведено е анкетно проучване на знанията на родителите и практиките, свързани с личната хигиена на техните деца, посещаващи детски ясли и детски градини. Проучено е състоянието на санитарните съоръжения в същите детски заведения и обезпечаването им с хигиенни материали. На базата на констатираните пропуски е създадена информационна програма за обучение на родителите с цел подобряване на хигиенните грижи за малките деца.

Ключови думи: лична хигиена, детско здраве, деца в ранна и предучилищна възраст

8. **Костадинова Кр.** Психично-здравни услуги за деца и ученици като аспект на националната политика за психично здраве. В: Юбилейна научна конференция с международно участие „Здравеопазването през 21 век – реалности и перспективи”, 30 септ. – 2 окт., 2010 г. Доклади, т. 2, МУ Плевен, ФОЗ, 2010, с. 555-559.

Резюме

Психичното здраве на децата и учениците е съществен, но неоснователно пренебрегван аспект на националната политика за психично здраве в България. Ситуационният анализ на психиатричната помощ за деца и юноши показва, че обслужването им е силно ограничено и определя като належащи нуждите от: увеличаване броя на детските психиатрични звена, на лекарите със специалност «детска психиатрия»; подобряване на сътрудничеството между МЗ, МТСП и МОН за решаване на проблеми, свързани с психичното здраве на децата и учениците; деинституционализация на услугите за деца; развиване на специализирани психично-здравни услуги за деца и юноши.

Проучване на потребностите от психично-здравни услуги на случайно подбрани групи илюстрира необходимостта от реализиране на национален план за психично здраве на децата. Изследвано е мнението на 90 бременни жени по проблеми, касаещи нуждата от услуги в общността, свързани с превенцията на риска за психичното здраве на децата в ранна възраст. Проучване на 120 родители в процес на развод/раздяла доказва висок риск от поява на «синдром на родителско отчуждаване» при децата им. Доказана е необходимостта от законодателни промени и въвеждане на психично-здравни услуги. Проведените проучвания и анализи илюстрират необходимостта от реализиране на националната политика за психично здраве на децата и в училище чрез прилагането на

обществено-здравният подход, който осигурява съчетаване на здравните със социалните грижи за детето.

9. Ценова Б., **Кр. Костадинова**. Метакомуникация и насоки за тренинг на персонала от ДМСГД. В: Приложна психология и социална практика Научна конференция «Училищна психология, социална психология, народопсихология, психология на културата». Университетско издателство ВСУ «Черноризец Храбър», Варна, 2010, с. 176-186.

Резюме. Във връзка с реформата в здравеопазването и процеса на нововъведения в него, възникват сериозни проблеми с регулиране на поведението, въвеждане на правила за работа, стандарти и длъжностни изисквания за персонала от всички нива и структури. Механизмите за преодоляване на свързаните с тях психични бариери са разясняването, убеждаването, ефективното общуване. Предишните ни изследванията в домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) еднозначно разкриват ролята на атмосферата на работното място за благосъстоянието на персонала и последствията му за социалната депривация, по-късната социализация и затрудненията по вграждане в обществото на отглежданите в тях деца в по-късна възраст. Проучено е протичането на деловото общуване при 384 специалисти от здравния сектор, от които 35 души персонал от 10 ДМСГД, с анкетна карта за метакомуникацията. Изведени са водещите характеристики и дефицити на обсъжданията на работното място. Проведените с персонала тренинги за разрешаване на конфликти и работа в екип потвърждават влиянието на подобрената комуникацията на персонала върху развитието на децата. Нивата на игрова дейност и общуване с възрастен, при децата от „експерименталния“ дом са по-високи в сравнение с контролните групи.

Ключови думи: общуване, здравен сектор, благосъстояние, психично и социално развитие, ранна детска възраст

10. **Костадинова Кр.**, Д. Божилова. Психологичен анализ на резултатите от анкетно проучване на семейства с деца в риск от проява на Синдром на родителското отчуждаване, проведено от фондация ДИРОЗ. В кн.: Г. Стоянова и кол., Рискът за детето при раздяла на родителите Годишник 2008. „Изток-Запад”, Фондация „ДИРОЗ”, С., 2009, с. 76 – 88.

Резюме

Анализирани са данните от проучване със специално конструирана анкетна карта, проведено от фондация „ДИРОЗ” с родители или близки роднини на дете, чиито контакти с единия родител са регламентирани по съдебен ред или са ограничени от другия родител.

Освен демографски данни, са включени въпроси отнасящи се до: присъждане на родителски права; спазване режима на виждане, постановен от съда; взаимоотношения на детето с другия родител; намесата на държавните институции в защита правото на детето на контакт с двамата родители; ефективност на мерките и действията на институциите по защита правата на детето в ситуация на раздяла/развод на родителите и др.

Резултатите показват риск от отчуждаване на детето от родителя, с когото то не съжителства в над 80% от случаите, системно нарушаване на правото на детето на контакт и лични отношения с другия родител след раздяла/развод, неефективност на намесата на държавните институции.

Проведеното проучване доказва необходимостта от промяна в законодателството, сериозно ангажиране на отговорните държавни институции с разрешаване на

констатираните проблеми на децата в ситуация на раздяла/развод на родителите с цел гарантиране на техните права за запазване на връзката с двамата родители.

Ключови думи: родителски права, съдебно решение, развод, отчуждаване, риск

11. Костадинова Кр., Кр. Ватралова, Д. Овчарова, И. Левкова. Обучителни програми за промоция на здраве чрез здравословно хранене за деца в предучилищна възраст. В: Науката за хранене пред нови възможности и предизвикателства. Под ред. на проф. д-р Б. Попов, С., 2008, с. 284 – 287.

Резюме

Ранните години от живота на детето са критични за формиране на поведение, утвърждаващо здраве, свързано с храненето. Затова разработването на обучителни програми за промоция на здраве чрез здравословно хранене е от изключителна важност в тази възраст.

Цел на настоящето проучване е да се създадат препоръки за интервенционни обучителни програми по промоция на здраве чрез здравословно хранене при деца от предучилищна възраст. Обсъждат се важни фактори за успешното им прилагане като подходящо за развитието на децата и базирано на специфични за възрастта дейности обучение, включващо традиционни и нови подходи. Формулират се някои съществени компоненти на такива програми: проучване на познанията на децата по хранене и свързаните с него предпочитания и навици; усвояване на здравословни хранителни навици; създаване на позитивни нагласи към здравословното хранене; осигуряване на подкрепяща обучението среда; партньорство с родителите; градивно участие на медиите за редуциране на насочващи към нездравословно хранене реклами и подпомагане на децата и родителите им в правилен избор на храни. Обучителните програми са насочени към персонала на детските заведения, родителите, общопрактикуващите лекари и децата.

Интервенционните програми за обучение по промоция на здраве чрез здравословно хранене в предучилищна възраст са компонент на здравното възпитание чрез прилагане на мултидисциплинарен подход, екипно участие, подкрепящи дейности и взаимодействие на обществено ниво.

EDUCATIONAL PROGRAMS FOR HEALTH PROMOTION BY HEALTHY NUTRITION OF PRESCHOOL CHILDREN

Kr. Kostadinova, Kr. Vatrlova, D. Ovcharova, I. Levkova

National Center of Public Health Protection

Regional Inspectorate of Public Health Control and Protection

Summary

Nutrition education is essential for preschool children because the quality of their nutrition affects their growth and development. Positive food practices and attitudes that are established during the early years affect food choice and consequently nutritional status throughout life. Children can develop awareness of the relationships among good nutrition and a healthy body. The early years in a child life are critical ones to the formation of health promoting nutritional behavior. Preschool Nutrition education have a lasting effect on health considering the role of diet in some disease. Anemia, obesity, dental caries, prevention of heart disease and growth retardation are some of nutritional concerns of preschoolers to which society should attend.

The goal of this report is to give some ideas about creating and evaluating an educational intervention program designed to promote healthy lifestyle of preschool age

children. The most important factors for successful applying of new approaches in health education which are age specific are discussed.

It was find lack of coordination between staff in kindergartens, GP and parents accordingly the weight control. There was not special nutrition education of staff and any parent knowledges on these themes. The study results show that the preschool nutrition education is most important. More training needs to be provided for the staff in preschools care centers. The role of the extended family on the childs nutrition knowledge and eating behavior must be explored further. The caretakers and family members role in the area of feeding and nutrition education need to be studied so they can be encouraged to participate in nutrition education.

12. Ватралова Кр., С. Петрова, Д. Овчарова, **Кр. Костадинова**. Програми за обучение и подкрепа на здравословно поведение свързано с храненето при ученици. В: Науката за хранене пред нови възможности и предизвикателства. Под ред. на проф. д-р Б. Попов, С., 2008, с. 295-298.

Програми за обучение и подкрепа на здравословно поведение свързано с храненето при ученици

Кр.Ватралова, С.Петрова, Д.Овчарова, Кр.Костадинова

Национален център по опазване на общественото здраве, София, РБългария

Резюме: За утвърждаване здравето на учениците като физическо, емоционално и психично благополучие, се определят приоритетни дейности за подкрепа на здравословно поведение на подрастващите, които включват ангажиране на семействата, на училищната среда и подкрепящи социално-икономически фактори, които улесняват промоцията на здравето.

Цел на настоящето проучване е да се анализират основни подходи и стратегии за обучението по здравословно хранене на децата в училищна възраст чрез включване на тематиката в учебните програми и прилагане на традиционни и нови обучителни методи; ангажиране на семействата като активни партньори; оптимизиране на храненето в училище (работата на училищните бюфети и училищните столове); оказване на съдействие от училищните настоятелства; взаимодействие с медиите; търсене на обществена подкрепа.

Обсъжда се спецификата на обучение, подходящо за младите хора и създаване на мотивация за здравословно хранене на учениците. Обучението е предназначено за децата, учителите, здравните специалисти в училищните здравни кабинети, родителите, кухненския персонал, общопрактикуващи лекари и др. Разглеждат се подходи за подкрепа на творческото участие на учениците, формиране на положителен боди имидж, възпитание в начин на живот, утвърждаващ здраве.

Програмите за обучение по промоция на здраве чрез здравословно хранене в училищна възраст са компонент на здравното възпитание чрез прилагане на мултидисциплинарен подход, подкрепящи дейности и активно обществено и медийно участие.

NUTRITION EDUCATION PROGRAMS AND HEALTHY BEHAVIOR PROMOTION OF SCHOOL CHILDREN

Kr. Vatrалova, S. Petrova, D. Ovcharova, Kr. Kostadinova

Summary: Considering young people's health not merely the absence of disease, but physical, social and emotional well being, an attention is given on monitoring of their health behaviour, as well as on activities of priority for supporting the healthy behaviour of the young people,

with including of their families as partners, the school environment and supporting social-economic factors for health protection.

The aim of this report is to emphasize the principles and strategies for promotion of healthy nutrition education of children at school through including of appropriate educational materials in school curricula and an implementation of traditional and new educational methods and approaches; an engagement of their families as active partners; an improving school's nutrition through better working of school's buffets and school's canteens; supporting the school-parents organisations; interaction with the media; tracking for support in the community.

The specific approaches for education of the young people for building of motivation for healthy nutrition of schoolchildren is discussed. Nutrition education programs for schoolchildren should include training of parents, teachers, medical staff in school's health services, food service personell, general practitioners, etc, to provide its implementation. Approaches for creative participation of schoolchildren, building of positive self esteem and body image, education in healthy lifestyle, are discussed.

Education programmes for health promotion through healthy nutrition for children in shool age are an important component of health education through the implementation of a multidisciplinary approach, supporting activities and active participation of the media and the community.

13. Костадинова Кр. Промоция на психичното здраве в ранно детство – състояние и перспективи. В: Децата, семейството, училището и обществото в началото на XXI век. Реалности Перспективи Решения, Камея дизайн-ООД, 2007, с. 487 – 495.

Промоция на психичното здраве в ранно детство – състояние и перспективи

Н. с. I ст. Красимира Костадинова

Национален център по опазване на общественото здраве, София

Резюме

Конвенцията на ООН за правата на детето задължава ратифициралите я държави да създават условия за развитие на децата „в максимално възможната степен”. На базата на сравнителен анализ от проведени проучвания на развитието на деца в ранна възраст, отглеждани в институции, в детски заведения и семейна среда, се анализират фактори, които благоприятстват осигуряването на това право. Резюмират се държавните политики в областта на здравето и развитието на детето и семейството. Акцент се поставя и върху пренаталните грижи за майката и бебето. Разгледани са принципите на съществуващи добри практики за грижи за малките деца и актуални подходи, като основа за превенция на психични и поведенчески разстройства в тази възраст.

14. Костадинова Кр. Социалната среда като рисков и протективен фактор за личностното развитие в ранно детство. В: Личност, Социална среда, Активност. III Национална конференция с международно участие, 2006 г., Югозападен университет “Неофит Рилски”, Правно – исторически факултет, Катедра Психология, Институт по психология – БАН, Институт по психология – МВР., Университетско издателство “Неофит Рилски”, Югозападен университет “Неофит Рилски”, Правно – исторически факултет, Благоевград, 2006, с. 267 – 272

Социалната среда като рисков и протективен фактор за личностното развитие в ранно детство

Н.с. I ст. Красимира Костадинова

Национален център по опазване на общественото здраве

Резюме

Нормалното личностно развитие е съществен аспект от психичното здраве в детска възраст. На базата на резултати от собствени експериментални проучвания се разглежда влиянието на фактори от социалната среда като съдържание на емоционалното общуване, организиране на социалните взаимодействия, адекватно удовлетворяване на основни за възрастта потребности върху личностното развитие при деца от кърмаческа и ранна детска възраст. Обсъжда се значението и на някои пренатални психо-социални условия. Посочват се протективни възможности чрез подходящо организиране на социалната среда за преодоляване на разстройства в развитието, касаещи функционирането на личността в по-късна възраст.

Social environment as a risk and protective factor for personality development in early childhood

Abstract

Development of personality is an essential aspect of psychic development in childhood. Results of own experimental research show strongly influence of some factors of social environment such as emotional attachment, organization of social relationships, properly satisfaction of basic needs upon personality development in infancy and early childhood. Importance of some prenatal and income conditions are discussed. Protective possibilities such as property organization of social environment for overcoming of developmental disorders in latest age are fined.

15. Манолова А., Г. Цолова, **Кр. Костадинова**. Влияние на средата при формиране на поведенчески модели свързани с тютюнопушенето при ученици. В: Личност, Социална среда, Активност. III Национална конференция с международно участие, 2006 г., Югозападен университет “Неофит Рилски”, Правно – исторически факултет, Катедра Психология, Институт по психология – БАН, Институт по психология – МВР. Университетско издателство “Неофит Рилски”, Югозападен университет “Неофит Рилски”, Правно – исторически факултет, Благоевград, 2006, с. 260 – 266.

ВЛИЯНИЕ НА СРЕДАТА ПРИ ФОРМИРАНЕ НА ПОВЕДЕНЧЕСКИ МОДЕЛИ СВЪРЗАНИ С ТЮТЮНОПУШЕНЕТО ПРИ УЧЕНИЦИ

Н.С. I СТ. Д-Р А. МАНОЛОВА, ДМ; Н.С. I СТ. Д-Р Г. ЦОЛОВА, ДМ;

Н.С. I СТ. КР. КОСТАДИНОВА

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ПО ОПАЗВАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНОТО ЗДРАВЕ

РЕЗЮМЕ

Проучването обхваща представителна за българската популация извадка от 2164 ученика (1020 момчета и 1147 момичета) на 13-16 г., при които са оценени със стандартизиран въпросник отношението и нагласите към родителското пушене, влиянието на приятелския кръг и достъпността на тютюневите изделия.

Резултатите показват, че настоящи пушачи са 37.4 % от анкетираните ученици (31.3% момчета и 42.7 % момичета). Установено е, че родителското пушене е значим предиктор на тютюнопушенето при децата чрез идентифициране с поведенческите им схеми. С възрастта ролята на социалните връзки при формиране на поведенчески модели, нагласи и убеждения за нездравословен начин на живот нараства.

ENVIRONMENTAL INFLUENCES ON SMOKING INITIATION AND MAINTENANCE OF SMOKING BEHAVIOR IN SCHOOLCHILDREN

ABSTRACT

The study covers a nationally representative sample of 2167 students (1020 boys and 1147 girls), aged 13-16 years. Parental smoking and attitudes, the impact of friend smoking as well as availability and ease of acquiring cigarettes are evaluated with a standardized anonymous questionnaire.

The results show that 37.4% of the respondents are current smokers (31.3% boys, 42.7% girls). It is established that parental smoking is a significant predictor of student smoking by the mechanism of identification with parental behavioral schemes. With age the impact of the social connections in the modeling and support of beliefs, attitudes and unhealthy behaviors become more pronounced and well defined.

16. Цолова Г., А. Манолова, **Кр. Костадинова**. Личностни характеристики при студенти по медицина – активни пушачи. В: Личност, социална среда, Активност. III Национална конференция с международно участие, 2006 г., Югозападен университет “Неофит Рилски”, Правно – исторически факултет, Катедра Психология, Институт по психология – БАН, Институт по психология – МВР. Университетско издателство “Неофит Рилски”, Югозападен университет “Неофит Рилски”, Правно – исторически факултет, Благоевград, 2006, с. 254 – 259.

Личностни характеристики при студенти по медицина – активни пушачи
н.с. I ст. д-р Г. Цолова, дм; н.с. I ст. д-р, А. Манолова дм; н.с. I ст. Кр. Костадинова
Национален център по опазване на общественото здраве

Резюме

Проучени са личностни характеристики при 70 студенти по медицина, разделени в две групи-пушачи и непушачи с въпросник на Spielberger за личностна тревожност, въпросник на Eysenck, метод за оценка на локус-контрола. Чрез анкета-интервю в групата на пушачите са получени данни за възрастта на пропушване, пушаческия стаж и интензивността на пушене. Пушачите също така оценяват и причините, поради които пушат. Резултатите показват, че в сравнение с контролната група изследваните пушачи са предимно екстраверти, с по- високо ниво на тревожност и психотизъм. Доказва се, че констатираните личностни характеристики корелират с установени причини за пушене и пушаческия стаж.

Резултатите насочват към извода за прилагане на личностно и поведенчески ориентиран подход при изработване на интервенционни програми за редуциране на нездравословни нагласи у младите хора.

Personality dimensions and cigarette smoking behavior in medical students

ABSTRACT

The current study examined some personality dimensions (anxiety, extroversion, neuroticism, psychotism, localization of control and level of perceived stress) in a sample of 70 medical students, divided in 2 groups – smokers and non smokers. In the smokers group the age of smoking onset, smoking history, intensity of smoking and reasons for smoking are investigated by direct interviewing and questionnaire.

The results demonstrate that smokers differ from nonsmokers by the more pronounced level of extroversion, anxiety, psychotism and external locus of control. Personality traits correlate in significant manner with the reasons for smoking that smokers reported, age of cigarette smoking onset and smoking history.

The results of the study point at the necessity of personality based behavioral approach in the prevention of the unhealthy attitudes and lifestyles in young people.

17. Костадинова Кр. Социална и емоционална депривация в кърмаческа и ранна детска възраст. В: III национален конгрес по психология, Сборник научни доклади, София 28-30 октомври 2005, Софи – Р, 2005, с. 170-175

Резюме

В последните години изследователският интерес към депривацията нараства главно по отношение на клиничния ѝ аспект - разстройството на привързаността.

Цел: Да се определят някои важни параметри на социалната депривация в ранно детство и се разкрият ефективни възможности за превенцията ѝ.

Материал и методи: Изследвани са особеностите на развитието и поведението при 342 кърмачета и 120 деца от 1 до 3 години от домове за медико – социални грижи и отглеждащия ги персонал. Методи: Скала за оценка на психичното развитие на В. Манова – Томова; метод за изследване на ситуативно – личностното общуване; метод на Montagner за изследване на общуването с връстници; въпросник на Spielberg за професионален стрес; Maslach Burnout Inventory; изучаване на случай.

Резултати: Сред значимите установени прояви на депривационно развитие са: слабо ниво на психично развитие с изоставане в социо – емоционалната и речева области; ниска активност и бедност на контактите с възрастен; агресивност и забавена поява на избирателност в контакта с връстници; депривационно развитие на личността. Констатирани са характеристики на депривационна социална среда като: влияние на интензивността и честотата на стресорите на работното място върху взаимодействията с децата; ниска удовлетвореност от работата, корелираща с голям брой психо – соматични оплаквания.

Заклучение: Социалната депривация в ранно детство е сложно явление, чието диагностициране изисква комплексна процедура. Ефективни в превенцията ѝ са програми, предлагащи качествени взаимодействия с децата, удовлетворяващи базисни за конкретната възраст потребности.

Summary

In last years increase researcher's interest to deprivation in its clinical aspect – attachment disorder.

Objective: To determine some most important dimensions of social deprivation in early childhood and to reveal effective possibilities to overcome the consequences connected with the prevention of psychic health. Material and method: The development and behavior of 342 infants and 120 toddlers from institutions and their caregivers were researched. Developmental scale for early childhood of Manova – Tomova, method for assessment infant – caregiver's relationships, Montagner's method for evaluation of peer's relationships, JSS of Spielberg, Maslach Burnout Inventory, case study.

Results: Low level of psychic development with significant delay in social-emotional and speech area was established. Children show weak activity in social interactions with caregivers. Aggression and lack of selectivity is prevalence in the choice of peers. Typical deprivational personality development was observed. As important characteristics of social environment were established intensity and frequency of job stressors through their impact on child – adult interactions; low rate of job satisfaction correlate to high level of psychosomatic complains.

Conclusion: Social deprivation in early childhood is complicated phenomenon and need complex diagnostic proceeding. About prevention of deprivation more effective are programs aimed to build qualitative child-adult relationships which satisfy their basic needs.

18. Ценова Б., **Кр. Костадинова.** Професионален стрес, Бърнаут – синдром и модериращи ги фактори при персонала от детски социално – здравни заведения. В:

«Първа национална трипартитна конференция на българското общество за изучаване и борба със стреса, КНСБ, София, 2003, с. 55 – 64.

Резюме

Цел на проучването е да установи факторите, които влияят върху самочувствието и удовлетвореността от работата на персонала от социално-здравни заведения за деца от 0 до 3 години и благоприятстващите ги условия. Материал и методи: Обект на изследване са 150 медицински сестри, лекари, педагози, психолози и детегледачки от 6 дома за медико-социални грижи в различни региони на страната на средна възраст 41,5 ($\pm 9,5$) г. и трудов стаж 17,6 ($\pm 10,2$) г. Използвани са Въпросник за професионален стрес (JSS на Spielberger, 1994), въпросник за оценка на професионалното изчерпване – Бърнаут, (MBI, Maslach, 1986); скали за оценка на личностни особености и ресурси като фактори-модератори (чувство за кохерентност, социална подкрепа, личностни характеристики).

Резултати: Като най-значими стресори са оценени недостига на персонал за адекватно изпълнение на задълженията, липсата на признание за добра работа, шума на работното място, недобро отношение на прекия ръководител и др. Наред с тези по честота са определени изпълнението на задачи извън длъжностната характеристика и поемането на работата на друг колега. Различията в зависимост от местоположението на дома са значими-в по-големите градове интензивността и честотата на стресорите в 80% от случаите се оценяват като по-високи. Стресът, натоварването и липсата на социална подкрепа обуславят възникването на Бърнаут и проявата на редица психо-соматични симптоми.

Общият бърнаут-индекс е по-висок при персонала от домовете в сравнение с персонала от детски ясли, както и при работещите с деца над 1 година в сравнение с грижещите се за кърмачета. При персонала от домовете в по-малък град и полагащ грижи за кърмачета, нивото на ресурсите за справяне със стреса и чувството за кохерентност и субективна компетентност са по-високи.

Констатираните характеристики на професионалния стрес при персонала от домовете за малки деца се понижават удовлетвореността от работата, което се отразява на качеството на взаимоотношенията с децата и влияе негативно върху тяхното психично и социално развитие. Сред препоръчаните мерки за понижаване на професионалния стрес са намаляване броя на децата на човек от персонала, индивидуализиране на контактите, тренинги на персонала за работа в екип и разрешаване на конфликти, подобряване на условията и организацията на работа.

Ключови думи: професионален стрес, институционална грижа, ранно детство, бърнаут, персонал

19. Костадинова Кр., К. Тагарева. Организация на средата и социалните взаимодействия като гаранция за правата на децата в домове за медико – социални грижи за деца. В: Сборник Национална конференция на ОМЕРП „Правата на детето – интеркултурен диалог и образование”, ДИМАНТ, Бургас, 2001, с. 56 – 57.

Abstract

The report discusses the realization of some provisions of UN Convention of children rights through the changes in orphanages for children aged 0 to 3 in the last decade. It emphasizes on the organization of social environment and interactions presenting the results of implementation of “family model”, systematic interaction with adults, restricting and refurbishing the environment. The positive effect of integration of children from orphanages

in the establishments for family children is discussed. The necessity of training the caregivers in the principles and provisions of the Convention is recommended.

Резюме

В доклада се обсъжда реализирането на някои постулати на Конвенцията на ООН за правата на детето чрез промени в домовете за деца от 0 до 3 години през последното десетилетие. Акцентираща се върху организирането на социалната среда и взаимодействията, като се излагат резултати от прилагането на „семеен модел“, систематизирано общуване с възрастен, реструктуриране и преоборудване на материалната среда. Разглежда се и положителния ефект от интегриране на деца от домове в детски заведения за семейни деца. Изтъква се необходимостта от обучение на персонала в спазване на принципите и разпоредбите на Конвенцията.

20. Костадинова Кр. Роля на общуването с възрастен и връстниците в предучилищна възраст в осъществяването на приемственост между детската градина и началното училище. В: Русенски университет „Ангел Кънчев”, Научни трудове, том 38, серия 6 Педагогика и обществознание, Русе, 2001, с. 177-178.

Summary

Role of the communication activity between adults and children in preschool age for realization of the connection between preschool and primary school education: The effect of the communication on the personality development as prerequisite to preparation to school education is discussed. The connection between building appropriate motivation for communication and successful adaptation to learning is emphasized.

Key words: Communication activity, Motives, Self-esteem, Self-conception, Personality development, School preparation

21. Татъзов Т., Кр. Костадинова, М. Петрова. Развитие на децата от домовете “Майка и дете” при различна организация на работа. В: Семеен модел за отглеждане и възпитание на деца в неравностойно социално положение, Русе, 1998, с. 129 – 168.

Резюме

Цел на проучването е да се сравни развитието на децата, отглеждани в 5 ДМД при различна организация на работа-традиционен модел на институционално отглеждане, практикуван в 4 дома и експериментален семеен модел в един от домовете. Сравнени са нивата на психично, социално развитие и игрова дейност. Обект на изследване са 131 деца от физиологични отделения на възраст 1-3 години.

Използвани са метода на В.Манова-Томова за оценка на психичното развитие, метода за оценка на игровата дейност на Р.Драгошинова, Т.Татъзов (1981) и Винеландска скала за социална зрялост на E.Doll.

Резултатите показват, че в условия на институционално отглеждане в преобладаващ брой случаи децата са с изоставане в психичното развитие- слабо и гранично ниво. Проследяването на възрастовата динамика в развитието на децата показва, че уязвим възрастов период по отношение на общото психично развитие и в отделните области в институционални условия, е между първото и второто шестмесечие на втората година и края на третата година. Данните от еднофакторния дисперсионен анализ доказват, че факторът възраст се отразява значимо върху развитието на моториката, емоционално-социалното, говорното и общата развитие. Сравнението на развитието на децата в зависимост от фактора начин на отглеждане показва, че прилагането на семеен модел повлиява най-значимо нивото на емоционално-социалното развитие на децата и най-слабо – на моториката. Оптимизирането на социализацията на децата в

експерименталния дом се отразява позитивно и на развитието на игровата дейност. Положително повлияват развитието на децата фактори на средата, като по-малък брой деца на човек и постоянен състав на персонала, който се грижи за тях.

В институционална среда, въпреки организационните подобрения се констатира изоставане в говорното развитие.

Върху нивото на социално развитие на децата негативно влияние оказват фактори като липса на условия за проява на активност, самостоятелност, бедни социални контакти.

На базата на проведеното изследване се правят препоръки за реформиране на институциите за деца под 3-годишна възраст в медико-социални центрове, като „болничния” модел се замени от „семеен” – създаване на близка до семейната материална и социална среда, прилагане на иновативни програми за отглеждане, възпитание и развитие на децата, индивидуализиране на работата с децата, системна психолого-педагогическа квалификация на персонала и др.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В НАУЧНИ ПЕРИОДИЧНИ СПИСАНИЯ

22. Манолова А., Кр. Костадинова, Г. Цолова, Пл. Димитров, Т. Аврамов, М. Тафраджийска, К. Евстатиева. Интервенционни мерки за намаляване на риска за здравето на децата от пасивното тютюнопушене. Практическа педиатрия, 2014, бр. 7, 14-17.

Резюме

Изложени са резултатите от национално представително проучване на 2879 деца на възраст 3-6 години по отношение риска от пасивно тютюнопушене за здравето им. Резултатите показват че под 50% от децата в предучилищна възраст обитават среда без тютюнев дим. Констатирана е връзка между вредния навик и образователното ниво на родителите-значимо по-често пушачи са двамата родители със средно образование. Немалък брой пушат в присъствието на детето (16,8%) или в помещения в съседство на обитавано от него помещение (283 от анкетираните.). Изследването доказва значимата роля на родителите и особено майката в превенцията на риска за здравето на детето от пасивното пушене и определя необходимостта от здравно-образователни и информационни кампании сред семейните двойки, жени-пушачки преди забременяване, родители на деца в ранна и предучилищна възраст.

Препоръчаните интервенционни мерки с доказана ефективност са от следните групи: за предотвратяване на пропушването; за помощ и подкрепа на пушачи, желаещи да се откажат; осигуряващи защита на правата на непушачи на среда без тютюнев дим.

23. Татъзов Т., Ю. Баличев, Кр. Костадинова, Ст. Шпангенберг, Т. Петрова, М. Чавдарова. Здравно-хигиенна оценка на яслените групи на ОДЗ. Практическа педиатрия, 2014, бр.11, год. XVI, 22-24.

Резюме

Цел на проучването е да се анализира състоянието на яслените групи в ОДЗ в гр.София през 2013 г., като се изследва динамиката и структурата на заболяемостта и физическото развитие на децата и се направи експертна оценка на храненето, на материалната база и възпитателната практика.

Проучването обхваща 2176 деца от 41 ОДЗ.

Резултатите по отношение здравето състояние на децата показват структура на заболяемост без съществена разлика с характерната за детското население в страната. Преобладават заболявания на дихателната система (52,5%), инфекциозните

заболявания, следвани от гастроентерологични заболявания, кожни и заболявания на нервната система, като заболяемостта в яслените групи е с по-висока честота от останалите в ОДЗ. Анализът на здравно-профилактичните дейности показва наличие на неимунизирани деца, част от които без контраиндикации. Закалителни процедури редовно и цялостно се провеждат в 26,8% от ОДЗ. В 72,5% от детските заведения се провеждат физкултурни занимания според изискванията, в 38,5% от заведенията уредите са недостатъчни. Анализът на обезпечеността с персонал показва, че преобладаваща част от медицинските сестри са в пред и пенсионна възраст, с общ бр. 252, преобладаваща част са с професионален стаж от 16 до 30 години. Незначителен е броят на педагозите на пълен щат, като част от тях обслужват и други ОДЗ. Над 60% от директорите на ОДЗ са посещавали курсове за повишаване на квалификацията, докато над 55% от педагозите за последните 5 години не са посещавали такива и около 50% от сестрите.

На базата на получените данни са направени препоръки за подобряване работата в яслените групи на ОДЗ по отношение на възпитателната практика, квалификацията на персонала, обезпеченост с персонал и др.

24. Татъзов Т., Ю. Баличев, **Кр. Костадинова**, Ст. Шпангенберг, Т. Петрова, М. Чавдарова. Оценка на изпълнението на здравните изисквания към материалната база в яслените групи на ОДЗ. Здраве и наука, 2014, година IV, бр.2 (014), 41-44.

Резюме: В настоящата разработка си поставихме за цел да проучим материалната база на яслените групи в обединените детски заведения (ОДЗ) на гр.София, доколко отговаря на здравните изисквания. Данните показват, че всички яслени групи в проучените заведения отговарят на хигиенните норми. Проблем обаче е превишаването на норматива за прием на деца, почти във всички яслени групи на ОДЗ.

Ключове думи: яслени групи, обединени детски заведения, оценка, здравни изисквания към материалната база

Summary: In this study we aimed to investigate the basic infrastructure in crèche groups within United Childcare Centers (UCCs) in Sofia city in order to establish how they comply with the health requirements. The data show that all crèche groups (infant and toddlers) in the surveyed centers meet the hygiene standards. Problem observed, however, is the exceeding of norms for acceptance of children in almost all crèche groups of the UCCs.

Key words: crèche groups, united childcare centers, assessment, health requirements for basic infrastructure

25. **Костадинова Кр.** Семейни практики на отглеждане и грижа в ранно детство като рисков и протективен фактор за здравето на децата. Педиатрия Supplementum за общопрактикуващия лекар, 2013, т.LIII,бр.1, 61-63.

Резюме

В периода на ранното детство познавателното, емоционално и социално развитие на детето зависи от грижите и отговорността на семейството и общността. Това обуславя необходимостта от разработване и внедряване на програми за обучение на родителите за овладяване на знания за развитието и усвояване на добри практики за отглеждане на децата в тази възраст. За да са ефективни, тези програми трябва да се базират на научни данни за закономерностите на развитието в съответния възрастов период и да са съобразени с традиционни за страната семейни знания, вярвания и модели на отглеждане и отношение към детето. На базата на обобщение на ефективността на повече от 100 интервенционни модела, приложени в развиващи се и развити страни, са

разгледани семейни и обществени практики определени като ключово важни за оцеляването, намаляването на заболяемостта и осигуряване на оптимален растеж и развитие за малкото дете, както и законодателни промени, целящи подобряване на грижите и практиките за отглеждане на децата от най-ранна възраст у нас.

26. Шпангенберг Ст., Г. Марковска, **Кр. Костадинова**, Ю. Баличев, Т. Татъзов. Профилактика на гръбначните деформации в ученическа възраст. Педиатрия Supplementum за общопрактикуващия лекар, 2013, т. LIII, бр. 1, 45-48.

Резюме

Гръбначните изкривявания са сред най-често срещаните увещдания на костно-мускулната система в ученическа възраст. Резултатите от профилактичните прегледи доказват, че те заемат водещо място в структурата на заболяемостта на учениците след през последното десетилетие, което обуславя необходимостта от целенасочени проучвания за установяване на разпространението на гръбначните деформации и препоръчване на мерки за превенцията им.

Материал и методи: Обект на изследване са 789 ученика от първи клас на 5 училища в различни райони на столицата. По данни от здравната документация и наблюдения е направена здравна оценка на учебната среда. Оценката на физическото развитие и заболяемостта са направени по данни от здравните картони от извършените профилактични прегледи съгласно Наредба на МЗ, извършвано е **измерване теглото на ученическите раници**. Проучено е състоянието на **спортната база** (физкултурни салони, пригодени помещения, зали и плувни басейни) на училищата.

Проведено е скринингово изследване от кинезотерапевт, което включва снемане на анамнеза, оглед, палпация и функционални гестове за степента на постурални нарушения.

Резултати: Данните от проучването показват, че над 60% от учениците имат проблеми с костно-мускулната система.

Най-висок е процента на учениците с неправилна стойка – средно 42.5%, като не се установяват разлики при разпространението сред момчетата и момичетата. 12.3 % от първокласници са със сколиоза I ст., по-често се среща при момичетата. С кифосколиоза са 3.8% , с лордоза са 1.5% от момичетата и 0.6% от момчетата. 7% са с „плосък гръб“- съответно 1.4% от момчетата и 2.4% от момичетата, Pectus excavatum („обущарски гръди“)- съответно 2.5 и 1.2%, 1 ученик е с „птичи гръди“ , 11 са със „scapula alata“ и 4 са с „кръгло вдлъбнат гръб“.

Резултатите от анализа на заболяемостта на изследваните ученици показва, че относително малък е броят на ученици с хронични заболявания. Най-чести са: бронхиална астма (средно 5%), следвани от алергии (2%), нарушения в зрението (1.5%). Сравнителният анализ на физическото развитие показва че над 80% от децата са в норма, с паднормено тегло са между 4,2% и 17% в различните училища., по-изразено при момичетата.

Учебната среда в училищата в голяма степен отговаря на нормативните изисквания Спортната база в училищата е недостатъчна, особено в училища на двусменен режим и голям брой ученици.

Проблема с храненето не е решен във всички училища, особено там, където храната се приготвя на място

Данните от проучването доказват широко разпространение на гръбначните изкривявания сред най-малките ученици. На базата на констатираните недостатъци в здравното обслужване на учениците, свързани с този проблем (непълна информация от

профилактичните прегледи от личния лекар за здравния статус, за физическото развитие, съответно за наднормено тегло и затлъстяване; липсват данни за наличие на гръбначни деформации, дори на деца със сколиоза и др.) се правят препоръки за подобряване на колаборацията между личните лекари и медицинските специалисти в училищата при активното участие на родителите.

27. Шпангенберг Ст., З.Спасова, **Кр.Костадинова**, П.Троянова. Проучване на здравния риск от злокачествени новообразувания на кожата при ученици от началната ученическа възраст. Педиатрия, 2012, т.ЛП,бр.4, 26-31.

Резюме

Цел на проведеното проучване е да се установят рисковите групи деца в ученическа възраст с повишена чувствителност на кожата към слънчевата радиация и да се запознаят те и техните родители с мерки за намаляване на риска от слънчеви изгаряния и туморни заболявания на кожата.

Обект на изследване са 3000 деца на възраст 7-11 години от ОУ и СОУ в 28-те области в страната.

Метод: За целите на изследването е разработена анкетна карта за оценка на рисковите фактори, кожния фенотип, експониране на слънце, слънчеви изгаряния, използване на слънцезащитни средства, с висока диагностична стойност при идентифициране на фототипа, разработена в сътрудничество с Римския институт по дерматология Санта Мария, Италия и НОМЦ-гр.София.

Резултати: Отчетена е сравнително висока степен на риска при слънчево експониране при децата в 13 от 28-те града -10% са с висок и 60% със средно висок риск.

На базата на получените резултати е изготвена Карта на риска при слънчево експониране за страната в зависимост от фактори като кожен фототип, специфични географски дадености и др. Определена е степента на значимост за риска на различните фактори.

Препоръчани са мерки за намаляване на риска от злокачествени новообразувания на кожата при слънчево експониране при децата, представена е разработена скринингова програма за откриване на лица с повишен риск и др.

28. Костадинова Кр. Интегриране на деца с нарушения на развитието в яслени групи. Предучилищно възпитание, 2011,бр.7, 21-25.

Резюме

Практиката показва, че нараства броят на децата, за които при постъпването в детска ясла или яслени групи на ОДЗ, се оказва, че имат някакъв поведенчески или емоционален проблем, който силно затруднява включването им в организирани занимания и адаптирането към социална среда от връстници. В изпълнение на принципа за равен достъп на всички деца до образователни и здравни услуги е необходимо да се приложат адекватни мерки за интегрирането на тези деца в съответните масови детски заведения. За целта е дефинирана интеграцията от позицията на различни подходи и опити за операционализирането ѝ, разгледани са фактори за успешна интеграция и различни форми за осъществяването ѝ, недостатъци на нормативното регламентиране, групи проблеми, които се установяват от ранна възраст и препоръчват мерки за интегриране в детски ясли и яслени групи на ОДЗ при деца с емоционално-поведенчески разстройства, деца с обучителни затруднения, с аутизъм, деца от ДМСГД и др.

29. Костадинова Кр. Рискове за психичното здраве на децата в период на икономическа криза. Психологически изследвания, 2009, кн.2, 93-99.

Резюме

Статията третира проблема за психичното здраве на децата в обществено здравен аспект, като акцентира върху влиянието на рискови фактори, според степента на тяхното разпространение и въздействие върху здравето, в период на социално-икономическа криза. Посочват се негативни тенденции, касаещи промоцията на психично здраве в детска възраст, базирани на анализ на статистически данни и резултати от проучвания. Предлагат се превантивни мерки и стратегии за преодоляването им.

30. Костадинова Кр. Последици от социалната депривация в ранно детство. Българско списание по психология, 2008, бр. 1– 4 „Сборник научни доклади V Национален конгрес по психология, София 31 октомври– 2 ноември 2008 г.”, 263 – 273.

ПОСЛЕДИЦИ ОТ СОЦИАЛНАТА ДЕПРИВАЦИЯ В РАННО ДЕТСТВО КРАСИМИРА ПАНАЙОТОВА КОСТАДИНОВА

Н. с. I ст. , Национален център по опазване на общественото здраве, София,

Изучаването на последиците от социалната депривация в ранно детство има значима роля в превенцията на рискове за психичното здраве на децата и в по-късна възраст.

Цел: Да се разкрие същността на някои последици от социалната депривация при деца в ранна възраст на базата на дейностен и личностно-ориентиран подход и отчете ефекта от експериментирани интервенционни програми за преодоляването им.

Материал и методи: Изследването включва 266 деца в кърмаческа възраст, 120 деца на възраст от 1 до 3 години и 142 специалисти, полагащи грижи за тях в детски заведения от различен тип. Използвани са скала за оценка на психичното развитие на В. Манова – Томова (1974); модифициран вариант на метод за оценка на общуването и предметно – манипулативната дейност, лонгитудно наблюдение, проследяване на случаи, JSS на Spielberg, MBI, формиращи експерименти и др.

Резултати: Резултатите от направеното проучване доказват наличието на специфични нарушения в развитието, поведението и формирането на личността, характерни за отглеждането на деца в ранна възраст в депривационна среда. Дефинират се параметри, показатели и критерии за оценка на депривационното развитие и се описва модел за диагностика на социалната депривация като комплексен феномен.

Заключение: Откриването на ефективни методи за диференциална диагностика на последиците от социалната депривация при малки деца дава възможност за планиране на психологически, педагогически и психо - социални мерки за преодоляването им.

Ключови думи: последици от социалната депривация, ранно детство, депривационно развитие

Consequences of social deprivation in early childhood

Krasimira Panayotova Kostadinova,

Ass. Prof., National Center of Public Health Protection, Sofia

The investigation of the consequences of social deprivation in early childhood is an important part of risk prevention according to mental health of children in the late years.

Objective: To reveal the meaning of some consequences of social deprivation in early childhood applying activity and personality - based approach and to report on the experimentally proved effect of the interventional programmes for overcoming them.

Material and methods: The study covered 266 infants, 120 toddlers, 142 caregivers in institutions applying Developmental scale of V. Manova – Tomova (1974), experimental

assessment of relationships with adults and peers and objective-manipulating activity, case study, longitudinal observation, JSS of Spielberger, MBI, and others.

Results: The results of the study show specific disturbances in mental development, behavioral patterns and personality formation which are typical for children, rearing in deprivational social environment. Dimensions, parameters and criteria for assessment of deprivational development are defined and a diagnostic model of social deprivation in early childhood as a complex phenomenon is described.

Conclusion: Creating of effective tools for differential diagnostic of the consequences of social deprivation in young children gives possibilities for planning of psychological, educational and psycho-social means for overcoming them.

Key words: consequences of social deprivation, early childhood, deprivational development

31. Костадинова Кр. Играта на деца, отглеждани в институционална среда. Предучилищно възпитание, 2008, бр.1, 21 – 25.

Резюме

Предметно-манипулативната дейност (ПМД) е първият практически опит, който детето може да натрупа без опосредстващата роля на възрастния. С цел констатиране на особеностите в развитието на предметно-манипулативната дейност при кърмачета, отглеждани в институции е проведено проучване при 70 деца на възраст от 6 до 15 месеца от домове за медико-социални грижи, сравнени с 30 деца на същата възраст, които не са лишени от родителски грижи. Кофициента на развитие на изследваните деца е в рамките на нормата (минимален КоР- 88). Използван е специално конструиран метод-констатиращ експеримент, състои се от три експериментални ситуации. Направен е сравнителен анализ на развитието на предметно-манипулативната дейност при двете групи деца. Резултатите показват значимо по-ниско ниво на развитие на ПМД в нейната операционално-техническа и мотивационна страна при институционализираните деца. До края на първата година при тях преобладават неспецифичните манипулации, специфичните действия се разнообразяват едва след 12-я месец, а културно-исторически форми се усвояват след 14-я м. Възрастта между четвъртия и осмия месец е сензитивен период в развитието на ПМД при кърмачетата от домовете. Експериментално е доказана ефективността на мерки за преодоляване на изоставането в развитието на ПМД и превенция на институционализацията по отношение развитието на игровата дейност през първата година, сред които осигуряване на разнообразна и целенасочено организирана предметна среда, интензивно общуване с възрастен, опосредствано от предмети, демонстрация на разнообразни действия с играчки, поощряване на самостоятелна предметно-манипулативна активност.

32. Костадинова Кр. Закрила на децата при раздяла на родителите. Предучилищно възпитание, 2008, бр. 4, 27 – 29.

Резюме

Разгледани са психологически последици за здравето и развитието на децата в ситуация на раздяла и развод на родителите, особеностите и риска от синдрома на родителско отчуждаване. На базата на резултати от анкетно проучване на деца, засегнати от проблема, се правят изводи за начините и степента, в която законодателството защитава интересите на тези деца. Въз основа на констатираните пропуски и недостатъци се препоръчват законодателни промени в редица нормативни документи, както и мерки за подобряване работата на службите по закрила на детето.

33. Баличев Ю., А.Узунова, **Кр.Костадинова**. Някои актуални проблеми при обучението на деца от малцинствен произход. Социална медицина, год.XVI, 2008, бр.3, 20-22.

РЕЗЮМЕ

Представен е анализ на някои социални и психологически фактори водещи до отпадане на ромските ученици от училище. Изследвани са 288 ученика от пети до осми клас на възраст 11 – 15 години българи и роми, от две столични училища и техните учители. Направени са практически препоръки с цел подобряване учебно-възпитателния процес и преодоляване на негативна тенденция за отпадане на деца от малцинствата от училище.

Ключови думи: ромски ученици; социални проблеми; психологически фактори.

34. Манолова А., Г. Цолова, **Кр. Костадинова**. Личностни характеристики и тютюнопушене. Рецептор Български психиатричен журнал, IV, 2007, бр.5, 58-62.

Антоанета Манолова, Галя Цолова, Красимира Костадинова
Национален център по опазване на общественото здраве

Ключови думи: тютюнопушене, зависимости, личностни характеристики

Резюме: Проучени са някои личностни характеристики при 70 студенти по медицина, разделени в две групи-пушачи и непушачи, с въпросник на Spielberg за личностна тревожност, въпросник на Eysenck и метод за оценка на локус-контрола. Чрез анкета интервю в групата на пушачите са получени данни за възрастта на пропушване, пушаческия стаж и интензивността на пушене. Пушачите оценяват и причините поради които пушат. Резултатите показват, че в сравнение с контролната група изследваните пушачи са предимно екстраверти, с по-високо ниво на тревожност и психотизъм. Доказва се, че констатираните личностни характеристики корелират с установени причини за пушене и пушачески стаж. Резултатите насочват към извода за прилагане на личностно и поведенчески ориентиран подход при изработване на интервенционни програми за редуциране на нездравословни навици у младите хора.

35. Костадинова Кр. Преодоляване на нарушения в общуването с възрастен при деца от кърмаческа възраст. Българско списание по психология, 2006, бр. 2, 98-112.

Резюме

Видни представители на руската психологическа школа доказват убедително водещата роля на общуването с възрастен през първото полугодие от живота на детето за цялостното му развитие и значението на пълнотата на средствата, с които се осъществява. Ролята му за формирането на личността и адаптивното поведение, както и в превенцията на нарушенията им се разглежда от изследователи на привързаността и депривацията.

Цел на настоящето проучване е да характеризира изоставането в овладяването на средствата за общуване с възрастен, като го оцени по определени критерии и параметри, като инициативност, въвлеченост, чувствителност към въздействията.

Изследвани са 43 деца на възраст от 4 до 28 седмици от три дома за медико – социални грижи в страната със специално конструиран експеримент и отчетен ефекта от приложено формиращо въздействие.

Резултатите показват наличие на потребност от общуване при изследваните деца, въпреки депривационните условия; изоставане в нивото по всички параметри; бедност и неадекватност на средствата за общуване. Стимулираща програма съдейства за

увеличаване на ориентировъчните реакции, вокализациите, положителните емоции и за намаляване на безразличието и отрицателните емоции при взаимодействията. Активирането на общуването с възрастен през първото полугодие е средство за подобряване на цялостното развитие при кърмачета, отглеждани в депривационна среда.

36. Костадинова Кр. Развитие и организация на общуването с връстници в ранно детство. Предучилищно възпитание, 2006, бр.8, 15-18.

Резюме

Общуването е сред водещите дейности, с основно значение за психичното развитие в ранно детство. Показателна за наличие на общуване е формираността на комуникативна потребност с основни компоненти интерес и внимание към връстника, емоционално отношение, инициативен стремеж да се привлече вниманието и чувствителност към отношението на партньора.

В статията се разглежда механизма за възникване на взаимодействия с връстник в ранна възраст (1-3 г.) от позицията на различни теории: като резултат от развитие на комуникативната потребност, като развитие на характерни за възрастовия период функционални типове взаимодействия. Обсъждат се фактори благоприятстващи развитието на общуването с връстници, базирани на собствени проучвания.

На базата на констатираните закономерности в развитието на общуването с връстници се представят две програми с експериментално доказана ефективност на формиращите въздействия-за изграждане на субектно отношение към връстника и за формиране на съвместни предметни действия.

37. Татъзов Т., **Кр. Костадинова**, В. Пръвчев. Психично развитие на децата, отглеждани в детските ясли на София. Епилепсията днес, 2006, бр.3, 42-47.

Резюме

Психичното развитие на детето от ранна възраст зависи от много фактори. Целта на настоящето изследване е да се направи оценка на психичното развитие на децата, отглеждани в детските ясли на гр.София. Изследвани са 1323 деца, от които 711 момчета и 612 момичета. Психичното развитие на децата, отглеждани в детските ясли на гр.София е изследвано двукратно през май 2004 г. и май 2005 г. Оценката на психичното развитие е извършено по метода на В.Манова-Томова (1974). В проучването е установено, че при 97,7% от децата психичното развитие е нормално. Със слабо развитие (КоР 80-89) са 2,6% от децата. В 45% от яслите се извършва професионално оценката на психичното развитие и данните се нанасят в здравните картони, в 355- с пропуски, грешки и неточности. Дискутира се и въпроса за специализирана работа с децата с изоставане в НПР в детските ясли.

Ключови думи: психично развитие, изоставане в психичното развитие, коефициент на развитие (КоР)

38. Манолова А, **Кр. Костадинова**. Особенности на психичните функции при деца от предучилищна възраст, изложени на пасивно тютюнопушене. Рецептор Български психиатричен журнал, 2004, бр.5, 50-57.

Резюме

Ключови думи: пасивно тютюнопушене, разстройство на вниманието, интелект, когнитивни разстройства, речево развитие

Като част от разработка, оценяваща здравния риск при деца от предучилищна възраст, изложени на пасивно тютюнопушене, настоящото проучване има за цел да установи влиянието на постнаталната експозиция на цигарен дим върху някои страни от психичното развитие на децата, както и да изследва фактори на семейната среда и личностни характеристики на родителите. Изследвани са 104 деца на средна възраст 5.6 г., контролирани по възраст и фактори на средата на обитаване. Изследваните деца са разпределени в две групи: 44 са деца на пушачи и 60-деца на непушачи. Направена е оценка на равнището на интелекта и някои параметри на вниманието. Анализът на данните за равнището на интелекта показва, че в групата на деца на пушачи относителният дял на тези с нисък и граничен интелект е по-голям-28.6%, срещу 19.4% при децата на непушачите. Висок интелект (IQ над 109) се установява при 4.8% деца на пушачи и 22.6% деца на непушачи. Средният коефициент на устойчивост на вниманието при децата на пушачите е значимо по-нисък от този при децата на непушачите-съответно 82.04+-13.51 и 90.75+-15.11 ($P<0.05$). В заключение, пасивното тютюнопушене в предучилищна възраст влияе неблагоприятно върху развитието на интелекта и води до сериозен дефицит на вниманието. Ефектът е опосредстван най-вероятно от образователното ниво, професионална заетост, социално-икономически статус на техните родители.

39. Костадинова Кр. Равнище на социално развитие при деца, отглеждани в домове “Майка и дете”. Предучилищно възпитание, 1999, бр.2, 8 –9.

Резюме

Проведено е проучване в продължение на три години на социалното развитие на деца, отглеждани в пет дома за деца под 3 –годишна възраст.

Използвани са метод за оценка на НПП на В. Манова-Томова (1974) и Винеландска скала за социална зрялост (E.Doll).

Резултатите показват, че квотиента на социално развитие (SQ) е с по-високи стойности при всички възрастови групи от тези на коефициента на общото психично развитие при изследваните деца. Установена е значима разлика в социалната компетентност при семейни и институционализирани деца в ранна възраст, както и между децата от различни домове. Значимо по-високо е нивото на социално развитие при деца в кърмаческа и ранна възраст от домове, в които се прилага иновативна програма за социализация-разширени контакти в и извън дома, добри материални условия, целенасочена организация на възпитателната работата, системна квалификация на персонала. Доказан е ефекта по отношение социализацията на децата на семеен модел на отглеждане.

Сред установените фактори за изоставане в социалното развитие при деца от 0 до 3 години, отглеждани в институции, са липса на условия за проява на активност, изява и самостоятелност и бедни неперсонализирани социални взаимодействия.

Проучването доказва компенсаторните възможности на социалните въздействия при институционализирани деца, силно изоставащи в нервно-психичното си развитие.

40. Манолова А., А. Дойчинова, С. Сердева, В. Банова, **Кр. Костадинова**, Н. Симова. Социални проблеми на децата в затворени детски заведения, определящи задачите на социалния работник в тях. Педиатрия, XXXIX, 1999, бр.3, 26 – 28.

А. Манолова¹, А. Дойчинова², С. Сердева¹, В. Банова¹, **Кр. Костадинова**¹, Н. Симова,

¹Национален Център по хигиена, медицинска екология и хранене;

²ДМД „Св. София”;

³Катедра по хигиена, екология и професионални болести, МУ – София

Ключови думи: деца, социален работник, затворени детски заведения, социални фактори

Резюме

Цел на проучването е да се анализират някои социологически характеристики при деца, отглеждани в домове „Майка и дете” и домове за деца и юноши, за да се определят насоките за работа с децата на социалния работник.

Материал и методи: Изследвани са деца от 11 ДМД и 41 ДДЮ от различни региони в страната, общо 746 деца от 0 до 3 г. и 2174 деца и юноши от 3 до 19 г. със специално разработени анкетни карти.

Резултати: Анализирани са данните в следните основни направления: причини за постъпване в институция; етническа принадлежност; контакти с родители и роднини.

Резултатите показват, че основна част от децата постъпват в институции по социални индикации. С възрастта на детето причините за настаняване в институция се изместват от „извънбрачни и изоставени” към „проблемни, многодетни и социално-слаби семейства”. Преобладаваща част от децата в домовете са с ромска етническа принадлежност. Около 2/3 от децата в ДМД и над 80% от децата в ДДПВ не се посещават от родителите, което е характерно и за децата с ромска етническа принадлежност от ДДЮ, докато в останалите случаи при над 60% семейството или поне единият родител се интересува от децата, настанени в дом.

На базата на анализа на получените резултати се правят изводи и препоръки за насоките на работа на социалните работници по отношение настанените в институции деца от 0 до 19 години, според типа заведение и специфичните проблеми на децата и в съответствие с необходимостта от защитите на техните права.

41. Петрова М., **Кр. Костадинова**, Т. Татъзов. Психично развитие на децата, отглеждани в домове”Майка и дете”. Предучилищно възпитание, 1999, бр.2, 5 – 7.

Резюме

Изследователи констатираха при деца, отглеждани в институции по-висока смъртност и нарушения в развитието, като свързват изоставянето във физическото и психично развитие с условията на отглеждане и възпитание.

Цел на проучването е да се установят особеностите на психичното развитие в институционални условия при деца в кърмаческа и ранна възраст и възможности за предотвратяване на негативните последици от институционалното отглеждане.

Обект на изследване са 132 деца на възраст 0-3 г. отглеждани от 5 ДМСГД в страната.

Използван е метода на В.Манова –Томова (1974) за оценка на общото психично развитие и на развитието в отделните сфери-моторика, сензорна дейност, емоционално-социално развитие, говор – за кърмаческа възраст и умения, изобразителна дейност, навици-при децата от 1 до 3 години.

Резултатите показват, че общото психично развитие на изследваните деца в кърмаческа възраст е в рамките на нормативната група «слабо развитие» (КоР 80-89), като при децата на възраст 1-3 г. изоставянето се задълбочава и стойностите на КоР са гранични (под 70). Сравнително най-добро е развитието в областта на моториката, най-слабо е развитието на говора.

Основна причина за изоставянето в развитието е недостатъчното по количество и качество общуване с възрастни, затруднено изграждане на привързаност поради множественост, честа смяна на персонала и неиндивидуализирани контакти, което води до чувствително изоставане и на емоционално-социалното развитие на децата.

42. Костадинова Кр. Мотиви за общуване с възрастен у децата от предучилищна възраст. Предучилищно възпитание, 1997, бр.9-10, 49 – 51.

Резюме

Общуването е сред най-значимите социализиращи фактори в детска възраст с подчертана роля на възрастния в този процес. Направен е обзорец преглед на посветените на този проблем изследвания. Представят се резултатите от собствено проучване на мотивите за общуване с възрастен.

Обект на изследване са 40 деца на възраст от 3 до 7 години.

Метод: Авторска методика-констатиращ експеримент в три експериментални ситуации, протичащи в три етапа.

Резултати: Получените резултати дават възможност да се направи характеристика на мотивите за общуване с възрастен в предучилищна възраст. По експериментален път е определено съдържанието на три типа мотиви-делови, познавателни и личностни. Установена е проява на трите типа във всички възрастови групи с доминираща роля на един от типовете, който определя съдържанието и на останалите. С възрастта се променя съдържанието на съответния тип мотиви за общуване с възрастния. Доказана е индивидуалната характеристика в развитието на мотивационната сфера на общуването в този възрастов период.

Установен е механизъм за формиране и развитие на мотивационната страна на комуникативния процес в предучилищна възраст.

Заключение: Направеното проучване доказва ролята и изяснява механизма за формиране на личността на детето в предучилищна възраст чрез стимулиране на изграждането на потребностно-мотивационната страна на общуването с възрастен и разкрива ефективни педагогически средства за това.

43. Костадинова Кр., Сл. Павлова, Ст. Ташкова. Психическо развитие, социална зрялост и особености в поведението на деца, родени с асфиксия. Психосоматична медицина, 1997, т. V, кн.2, 22 – 26.

ПСИХИЧЕСКО РАЗВИТИЕ, СОЦИАЛНА ЗРЯЛОСТ И ОСОБЕНОСТИ В ПОВЕДЕНИЕТО НА ДЕЦА, РОДЕНИ С АСФИКСИЯ

Кр.Костадинова, Сл.Павлова, Ст.Ташкова

Национален център по хигиена, медицинска екология и хранене-София

ДУ болница по педиатрия-София

РЕЗЮМЕ:Раждането с асфиксия е сред рисковите фактори за появата на нарушения в моториката, висшите психични функции, обучителни затруднения. Направеното проучване на деца, преживели асфиксия, на възраст между 3 и 4 години, диагностицирани в неонаталния период, доказва значима разлика в равнището на развитие на интелекта. Сред особеностите, характеризиращи изследваната група, са дефицитът във вниманието и подвижността до хиперактивност.

Резултати от проведеното интервю с родители и изследване с Винеландска скала за социална зрялост (Е. Doll) показват значима разлика в тяхното и на семействата им социално функциониране, в сравнение с нормално родените. Те са с по-ниско ниво на самостоятелност и социална компетентност в сферата на самообслужването, комуникативността и съвместни социални дейности с връстници.

КЛЮЧОВИ ДУМИ: психическо развитие, социална зрялост, поведенчески особености, асфиксия

44. Костадинова Кр., С. Казаларска, Б. Василева, Е. Стефанова. Личностови особености на деца със синдрома на Turner. Педиатрия, 1996, том XXXVI, бр.4, 11 – 13.

Резюме

Цел на проучването е да се установят особености в социалното функциониране на девойки с TS чрез измерване на някои личностови параметри-самооценка, съответствие между реалния и идеалния образ за себе си, равнище на социално-ситуативна тревожност. Изследвано е и равнището на интелекта.

Материал и методи: Изследвани са 13 момичета на възраст от 11 до 18 г., лекувани с rhGH в ендокринологична клиника на държавна университетска болница по педиатрия. Продължителността на лечение при отделните изследвани лица е от 2 до 9 месеца. Контролната група е от 13 здрави момичета на същата възраст.

Приложени са стандартизиран тест за интелигентност (прогресивни матрици на Raven), скала за класическа CCT (О. Kondas), скала за субективна оценка на образа за себе си.

Резултати: Стойностите на IQ при девойките с TS са в долната граница на нормата и значимо по-ниски от тези при здравите им връстници. Равнището на тревожност при изследваните лица с TS е значимо над нормалното (76,8% от тях са с ярко изразена и абнормно повишена тревожност). Разликата в тревожността на момичетата от експерименталната и контролна група е статистически значимо по-висока по всички скали, с абнормно завишени стойности по скалите ”фобии” и „междучелностни отношения”. Констатирана е разлика в съдържанието и нивото на самооценката, което е значимо по-ниско при девойки с TS, предимно по качествата, касаещи взаимоотношенията с другите.

Заклучение: Резултатите убедително доказват необходимостта от системна психологическа консултация и психо-социална и психотерапевтична подкрепа за подрастващи с TS в изследваната възраст.

45. Костадинова Кр., М. Цветкова, Т. Татъзов, В. Банова. Общуване между деца от ранно детство в детски заведения. Предучилищно възпитание, 1995, бр.2, 15 – 17.

Резюме

Цел на проучването е да се установят особености на взаимодействията с връстници при деца в ранна възраст, отглеждани в различни условия (детски ясли и институции-домове „Майка и дете”)

Метод: Наблюдение чрез видеофилмиране на взаимодействията между деца на възраст от 1г. 6 м. до 3 г. в хода на свободни и седящи игри (конструиране).

Резултати: Установява се, че върху съдържанието и качеството на общуването влияние оказват следните фактори: възрастови особености, присъствието и поведението на възрастен (възпитател), условията на общуване, комуникативния опит. Броят на децата в групата е фактор, който влияе върху продължителността на контактите, честотата на прекъсванията им и стабилността на взаимодействието. Във възрастта 1г. 6 м. - 2 г. доминира интересът към предметите, преобладават негативните инициативни действия (отнемане на играчка), прекъсване на контакта, ситуативни реакции (протест при отнемане). Преобладават проявите на агресивност, негативни физически контакти (удряне, дърпане, бутане), в отговор на инициативи за общуване (отнемане на предмет). Основен механизъм за възникване на общуване е подражанието. Преобладават невербалните контакти, които остават доминиращи при децата от ДМД, вербални обръщения се наблюдават при деца от детските ясли от третата година.

Констатирано се големи индивидуални различия в общуването с връстници в този възрастов период и водещата роля на възрастния (възпитателя) – при организирано

протичане на общуването: нараства броят на взаимодействията и намаляват отрицателните емоционални реакции.

46. Костадинова Кр., Т. Татъзов. Характеристика на рисувателните движения при деца от 2 до 3 годишна възраст. Българско списание по психология, 1993, бр.4, 57 – 65.

CHARACTERISTICS OF DRAWING MOVEMENTS IN CHILDREN FROM 2 TO 3 YEARS

Krasimira Kostadinova, Totko Tatyozov

The dynamics of drawing movements in children from 2 to 3 years old has been experimentally studied according to speed, range and precision. It is established that most early and stable increase the values according to the speed of movements (after 2 years and 5 months in drawing of lines and after age of 2 years and 8 months in drawing of forms).

The hand range in realization of horizontal lines is wider than this one in drawing of vertical lines and forms and in all cases considerably increases after 2 years and 11 months.

The observation of the accomplishment of the requirements for precision in drawing proves that it is still difficult for children to the end of third year.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В НАУЧНИ ПЕРИОДИЧНИ СПИСАНИЯ, ИЗДАВАНИ В БЪЛГАРИЯ НА ЧУЖД ЕЗИК

47. Костадинова Кр., М. Цветкова. Нервно – психическое развитие детей в возрасте от 0 до 1 года, выращиваемых в домах “Мать и ребенок”. Проблемы педиатрии, 1991, т. XXXIV, 3 – 10.

NEURO-PSYCHIC DEVELOPMENT OF CHILDREN FROM 0 TO 1 YEAR, BROUGHT UP IN CHILDREN’S HOMES

Kr. Kostadinova, M. Tsvetkova

Summary

In the examined group of healthy children from 2 to 52 weeks, brought up in children’s homes, a low level of psychic development was established-the relative part of those with Developmental Quotient under the norm was high: 77, 2%. With the age their number increased to 83, 6% during the fourth trimester. In all areas of psychic development the number of children with low developmental level was predominant. Significant delay was observed in the motor and speech areas with early beginning from the fourth week. Despite only quantitative, this study confirmed the necessity of searching an alternative in the organization of the life of these children during the first year- the period of observation.

48. Цветкова М., Кр. Костадинова. Психическое развитие здоровых детей в возрасте от 1 до 3 лет, выращиваемых в домах “Мать и ребенок”. Проблемы педиатрии, 1991, т. XXXIV, 11 – 17.

PSYCHIC DEVELOPMENT OF HEALTHY CHILDREN FROM 1 TO 3 YEARS, BROUGHT UP IN CHILDREN’S HOMES

M. Tsvetkova, Kr. Kostadinova

Summary

In the paper are presented the results of investigation of the psychic development of healthy children from 1 to 3 years, brought up in the physiologic departments of children’s homes. It was established that the psychic development of the examined children was lower as

compared with their peers, brought up in family environment. The distribution into standard groups according to the individual values of the coefficient of general psychic development was strongly displaced to the lower values as compared with the normal distribution (21, 3% of the children are delayed, 22, 1%-borderline cases, 29,7% are with “poor” level of development, 25%-in norm, 1,7%-with high level of development, while children with very high level of development were not found compared with family children). The influence of the factors “sex” and “age” and the environment (the home in which the children were brought up and educated), on the degree of psychic development was investigated. Statistically significant differences in the results was found by factors “age” and “home”-the environment in which the children were brought up and educated.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В ЕЛЕКТРОНЕН ФОРМАТ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В ПЪЛЕН ОБЕМ

49. Костадинова, Красимира. Състояние и перспективи на грижите за здравето и развитието на децата в детските заведения. Национална конференция „Проблеми и перспективи на здравните грижи в училищното и детското здравеопазване в Република България”, 23 юни 2017, БАПЗГ, София <http://nursing-bg.com/1_Sustoznie_i_perspektivi_na_grijite_za_decata.pdf>

Резюме

На базата на задълбочен анализ и исторически преглед на състоянието на грижите за здравето и развитието на децата в детските заведения в системата на здравеопазване (детски ясли и яслени групи на детски градини), организацията на обслужването, обезпеченост с персонал с акцент на специалистите по здравни грижи (възрастов състав, квалификация, недостиг), са констатирани актуални проблеми, очертани са тенденции и направени препоръки за подобряване на детското здравеопазване и качеството на грижите за децата в тези заведения. Сред перспективите и мерките за подобряване са посочени актуализиране на нормативната уредба, финансово и кадрово обезпечаване на предоставяните услуги, прилагане на интегриран подход, системна квалификация на кадрите и подобряване статута на здравните специалисти.

50. Костадинова, Красимира. Скрининг на аутизма в ранно детство (до 3-годишна възраст). Обучителен модул за общопрактикуващи лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ. Автор, съставител, научен редактор [CD-ROM]; София, 2015, 70 с., 8 прил., ISBN 978-954-8404-28-0.

Резюме

В системата на здравеопазване нормативен документ регламентира скрининга като профилактичен метод за установяване разпространението на определен признак, симптом или заболяване, както и провеждането на скринингови проучвания.

Скрининга на аутизма е оправдан и резултатен при целева група деца в ранна възраст (под 3 години), в системата на извънболничната (първичната) медицинска помощ, извършен от специалисти, провеждащи профилактични прегледи на децата - ОПЛ, педиатри. Скрининговите методи, тестове и/или изследвания, трябва да са лесно приложими, надеждни, безопасни, да не изискват продължително време за провеждане. Условието и параметрите по провеждането на скрининга, необходимите специалисти, инструментариума, да са в съответствие с утвърдените стандарти и добри практики.

Сред основните цели на скрининга на аутизма в детска възраст са ранното откриване на отклонения в развитието и идентифициране на рисковите групи; своевременно

насочване към специализирана диагностика и ранна интервенция; водене на точна здравна статистика-регистриране на случаите на аутизъм от най-ранна възраст. Етап в скрининга на аутизма е провеждане на обучения и супервизия на специалистите от извънболничната помощ за прилагане на метод за бърз скрининг на аутизма. Създаденият обучителен модул за целите на повишаване квалификацията на тези специалисти чрез продължаващо обучение съдържа материали по теми, касаещи същността на РАС, диагностиката, разпространението, терапиите; подходи и решения в помощ на децата, засегнати от аутизма и техните семейства и ролята на извънболничната помощ в комплексните мерки за цялостно решаване проблемите на засегнатите хора; методи за диагностика на нарушения в развитието и особености на диагностиката на РАС в детска възраст; метод за бърз скрининг на аутизма при деца до 3-годишна възраст.

51. Костадинова Кр. Аутизъм в детска възраст – същност, прояви, разпространение. В: Костадинова, Красимира. Скрининг на аутизма в ранно детство (до 3-годишна възраст). Обучителен модул за общопрактикуващи лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ. [CD-ROM]; София, 2015, ISBN 978-954-8404-28-0, с. 1-7.

Резюме

Материалът включва изясняване на понятието „аутизъм”, видовете разстройства от аутистичния спектър, характерните симптоми, с акцент към кърмаческа и ранна детска възраст, етимологията, диагностиката (етапи, принципи, методи), лечебни структури за специализирана диагностика на аутизма, терапевтични подходи и програми. Направен е анализ на епидемиологията на аутизма по данни от проучвания в различни страни. Описва се състоянието на проблема и честотата на разпространение в България по актуални данни на здравната статистика.

52. Костадинова Кр. Аутизмът като проблем на общественото здраве-иновативен подход за решаване на проблемите на хората с аутизъм и техните семейства. Резолуции за аутизма на ООН и СЗО. В: Костадинова, Красимира. Скрининг на аутизма в ранно детство (до 3-годишна възраст). Обучителен модул за общопрактикуващи лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ. [CD-ROM]; София, 2015, ISBN 978-954-8404-28-0, с. 8-18.

Резюме

Проблемите, свързани с аутизма, са сериозно предизвикателство пред общественото здраве, отнасят се до ранното му диагностициране и интервенции, стигмата, недостатъчната информираност на обществото и специалистите, липсата на изследвания, недостига на качествени услуги и кадри. Разгледани са резолюции на ООН и СЗО, с които аутизма се признава за актуален и значим в световен мащаб здравен проблем, представляващ сериозно предизвикателство за намиране на ефективни решения, изтъкват се доводи поради които е необходимо да се обърне по-сериозно внимание на аутизма, определят се общи насоки, в които да се предприемат съответни действия и се препоръчват мерки за справяне с проблема, особено в страни с ограничени ресурси. Акцентира се върху мярката с доказана ефективност - изграждане на регионални мрежи за сътрудничество за решаване на проблемите, свързани с аутизма в съзвучие с Глобалната инициатива на общественото здраве за аутизма (GARHI) и се описва приложението ѝ в страните от региона чрез изграждане на Мрежата на Югоизточна Европа за аутизма, на която България е член.

Анализира се състоянието на политиките в помощ на хората с аутизъм в страната ни, с установени характерни за страните с ниски доходи на населението и ограничени ресурси, проблеми, като: недостиг и неравномерно териториално разпределение на кадрите и услугите; слабо развита система от интегрирани услуги в общността; ограничен достъп до специализирана психиатрична помощ на някои групи от населението; ограничени финансови ресурси. Описани са предприетите в сферата на здравеопазване мерки за цялостно решаване проблемите на децата с аутизъм и техните семейства чрез прилагане на интегриран подход, реализиран в приемане на национален междуведомствен план за действие с приоритетни направления ранна диагностика, ранна интервенция, скрининг на аутизма, въвеждане на ефективни специализирани терапевтични програми, реформиране на медицинската експертиза, повишаване на информираността на обществото и специалистите за аутизма, квалификация на кадрите и др.

53. Костадинова Кр. Диагностика на развитието в ранно детство и ранно откриване на нарушения в развитието. В: Костадинова, Красимира. Скрининг на аутизма в ранно детство (до 3-годишна възраст). Обучителен модул за общопрактикуващи лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ. [CD-ROM]; София, 2015, ISBN 978-954-8404-28-0, с.19-24.

Резюме

Разглежда се същността и предназначението на психодиагностиката в ранно детство, като се акцентира върху ранно откриване на отклонения от нормата, нарушения в развитието, системен контрол на развитието, ранна интервенция и рехабилитация. Посочват се сфери на приложение на психодиагностиката, сред които консултативната, терапевтичната, възпитателната практика, планиране на педагогическата дейност в детските заведения. Посочва се обосновка на необходимостта от разработване на собствени методи за диагностика на развитието в ранно детство за всяка страна и се разглеждат някои методи.

Описва се подробно българския метод за диагностика на развитието на детето през първите три години, съгласно ръководство на В. Манова-Томова („Психологическа диагностика”, 1974г.)-стълбица за оценка на развитието по показатели, представляващи сменящи се значими прояви в основните страни на психиката (моторика, сензорна дейност, емоционално-социално развитие, говор, а след 1-годишна възраст и умения, навици, изобразителна дейност). Ръководството съдържа, за всеки възрастов интервал, дефиниция и характеристика на показателите-норми, начин на установяване и оценка на изпълнението на съответния показател от детето. Описани са подробно показатели-норми за психичното развитие през кърмаческа възраст - определение, начин на установяване и оценка.

54. Костадинова Кр. Методи за скрининг на аутизма в ранно детство, В: Костадинова, Красимира. Скрининг на аутизма в ранно детство (до 3-годишна възраст). Обучителен модул за общопрактикуващи лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ. [CD-ROM]; София, 2015, ISBN 978-954-8404-28-0, с.25-28.

Резюме

В различните страни се използва стандартизиран инструментариум за диагностика на аутизма. Методите за скрининг са първият етап от специализираната диагностика и се използват от специалисти в извънболничната помощ или специализираната

извънболнична помощ. Коментира се разграничителна способност за РАС на различни методи по литературни данни и резултати от проучвания.

Подробно се разглежда М-СНАТ, чието приложение непрекъснато се разширява, преведен и използван е и в страните от региона, включително България. Акцентира се върху критичните за аутизма айтеми на метода. Привеждат се научни доказателства от проучвания за високата ефективността на М-СНАТ като инструмент за ранно откриване на аутизъм. Описва се и нова версия на ревизиран, подобрен вариант М-СНАТ - R/F, като ефективен инструмент за идентифициране на РАС в извънболничната помощ.

55. Костадинова Кр., М. Странджева. Модифициран лист за проверка за аутизъм при деца до 3-годишна възраст (МСНАТ-R/F, ©2009 Diana L. Robins, Deborah Fein & Marianne Barton М-СНАТ-R/F) (превод), В: Костадинова, Красимира. Скрининг на аутизма в ранно детство (до 3-годишна възраст). Обучителен модул за общопрактикуващи лекари и педиатри от извънболничната медицинска помощ. [CD-ROM]; София, 2015, ISBN 978-954-8404-28-0, с. 43- 70 (27 с.)

Резюме

М-СНАТ-R/F от 2009 г., с автори Diana L. Robins, Deborah Fein и Marianne Barton, е ревизиран, подобрен вариант на М-СНАТ, с намален брой въпроси – 20, с цел да се ограничи броят на случаите, които се идентифицират като рискови, но не се диагностицират като аутизъм/РАС. За редуцирането на групата на рисковите съдействия и възможността за проследяване (във втората част Follow up на Въпросника). Всеки отговор, отнасящ детето към рисковата група, може да бъде проверен допълнително с доуточняващи въпроси от втората част на въпросника (Преминава/Не преминава), за да се определи дали действително отговорът е „Не” („Не преминава”) или „Да” („Преминава”). Авторката (Diana Robins at all) прави извод, че М-СНАТ - R/F е ефективен инструмент за идентифициране на РАС в извънболничната помощ. Предимство на метода е и това, че отнема малко време на специалиста, защото въпросника може да се попълни и от родителя, а оценката от специалиста в случая отнема „не повече от две минути”.

56. Костадинова Кр. Детски аутизъм – същност, прояви, проблеми и решения. Шеста национална практическа конференция на педиатрите от извънболничната помощ, 22-24 март 2013 г., гр. Сандански <hph-bg.ncphp.government.bg/files/AUTIZAM.doc>

Резюме

На базата на исторически и съдържателен анализ на теориите за аутизма, се дефинира понятието, видовете разстройства от аутистичния спектър, характерните за кърмаческата и ранна детска възраст симптоми, спецификата на диагностиката, терапевтични подходи и програми. Посочват се данни от проучвания за разпространението на аутизма в различни страни. Направен е анализ на актуалното състояние на проблема в България, описани са лечебни структури за специализирана диагностика и помощ на засегнатите лица. Акцентира се върху мерките, политиките и звената, ангажирани с решаване на проблемите на хората с аутизъм и техните семейства.

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИ ПУБЛИКАЦИИ

57. Костадинова Кр., В. Пръвчев. Грижи за личната хигиена на малкото дете (от раждането до седмата година). МЗ, НЦОЗА, НПДОСЗ, София, 2011, 28 с.

Резюме

Разглежда се връзката между добрата лична хигиена и здравето на малкото дете, описани са най-важните хигиенни практики в този възрастов период. Посочени са същността и начини за формиране на хигиенни навици при малките деца, ролята на родителите и детското заведение в този процес, дават се практически насоки за преодоляване на някои трудности. Разгледани са често срещани в този възрастов период вредни навици и привички, свързани с личната хигиена, както и препоръки за превенция.

58. Петрова С., К. Ангелова, В. Дулева, Д. Овчарова, Л. Рангелова, Кр. Ватралова, **Кр. Костадинова**, Д. Байкова, М. Куртишева. **Препоръки за здравословно хранене на ученици на 7 – 19 години в България**. МЗ, НЦООЗ, София, 2008. 37с.

Резюме

Храненето е важен фактор за здравето. Основните препоръки за постигане на здравословно хранене включват разнообразие на храната, ежедневна консумация на повече зеленчуци и плодове, намаляване приема на мазнини, особено от животински произход, нисък прием на сол. Във всяка възраст е възможно хранителните навици да бъдат повлияни в благоприятна насока и така да се намали рискът от болести. Представени са 12 препоръки за здравословно хранене и практически подходи за тяхното постигане, които ще помогнат за предпазване от заболявания, за укрепване на здравето и успех в училище.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В ЧУЖДИ НАУЧНИ ИЗДАНИЯ

59. Daniels AM., Como A, Herguner S, **Kostadinova K**, Stosic J, Shih A. Autism in Southeast Europe: A Survey of Caregivers of Children with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, August 2017, Volume 47, Issue 8, pp 2314-2325, Springer, New York

Autism in Southeast Europe: A survey of caregivers of children with autism spectrum disorders

Amy M Daniels¹; Ariel Como²; Sabri Hergüner³; Krasimira Kostadinova⁴; Jasmina Stosic⁵; Andy Shih⁶

Abstract

The aim of this study was to understand the diagnostic, service and lived experiences of families affected by ASD in Southeast Europe. 758 caregivers from Albania, Bulgaria, Croatia and Turkey were surveyed from November 2013 through October 2015 on the following key domains: affected child characteristics; service encounters; and caregiver perceptions. The average age at first concern and diagnosis were 24.4 months (SD 11.8) and at 5 diagnosis 40.0 months (SD 19.0). Psychiatrists were the most commonly reported diagnostician, and the majority of children were receiving some ASD-related service, most frequently speech and language therapy. Caregivers endorsed challenges in access to care and perceived stigma. Despite country differences, findings relative to age at first concern, disparities in access and service utilization, and stigma speak to common regional needs.

Keywords: Southeast Europe; Caregivers; Diagnosis; Services; Stigma

60. Kostadinona Kr. Children at risk - An Important Area of Public Health Protection. In: Public Health and Health Care in Greece and Bukgaria: the Challenge of the Cross-border Collaboration in Times of Financial Crisis, Ed. J. Kyriopoulos, D. Dimitrova. Parazissis Publishers, Athens, 2011, 685-690.

CHILDREN IN RISK – AN IMPORTANT AREA OF PUBLIC HEALTH PROTECTION

Krasimira Kostadinova

National center of public health protection, department “Children and school children health”

Abstract

On the basis of the results of investigation of some risk groups (abandoned children, children of divorced parents, children exhibited on prenatal risk) concerning their needs in health care and health protection was evaluated the risk for children mental health. The necessity in realization of activities to improve children health was confirmed by developing of health services and to integrating them into the public health care system.

Key words: public health approach, children in risk, child protective and health care services

61. Костадинова К.П. Необходимость и проблемы последипломного и продолжающего обучения психологов. В: Современные проблемы подготовки специалистов в области психопедагогики и театрального искусства. Материалы и тезисы участников международной научно-практической конференции, 20-21 октября 2011 года. Научный редактор-Овчеренко Н.А., Кишинэу, 2011, 244-246.

Резюме

Продолжающее обучение психологов выполняет важную роль в профессиональной подготовке этих специалистов из-за самого характера профессии. В докладе рассматриваются некоторые вопросы и вызовы, которые современные требования науки и практики психологии ставят – необходимость последипломного образования психологов, его законовое регламентирование, виды и формы продолжающего образования, международное сотрудничество в этой области.

The continuing education take a great part and have an important meaning in the training of psychologists because of the character of the profession. In this report the following problems and challenges are discussed: the necessity of continuing education of psychologists, legislation in this area, aspects and forms of this education, the significance of international collaboration in this area.

62. Костадинова К. П. Роль общения в предотвращении и коррекции социальной депривации у детей раннего возраста. Новые исследования в психологии, М., Психологический институт РАО, 2009, №1, 45-47.

Резюме

Для диагностики социальной депривации использована концепция генезиса общения и модель диагностики психического развития детей младенческого и раннего возраста (Смирнова, Галигузова, Ермолова, Мещерякова, 2002)

Проведен эксперимент, который состоит из трех экспериментальных ситуаций. Это позволило выявить особенности основных параметров, характеризующих развитие общения в младенческом возрасте: уровень инициативности, уровень чувствительности

к воздействиям партнера, уровень владения средствами общения, эмоциональной вовлеченности ребенка в общении. Лонгитюдinally прослежено развитие шести детей с первого месяца до года и семи месяцев, с которыми проводились формирующие занятия по удовлетворению индивидуальных потребностей в общении с взрослыми. Исследован и уровень развития ситуативно-делового общения у 90 детей из домов ребенка по сравнению с детьми из семей.

Результаты исследования общения выявили существенное отставание в формировании и проявлении коммуникативной потребности у детей выращиваемых в учреждениях, которое приводит к существенному отставанию их эмоционально-социального и речевого развития.

Результаты диагностики уровня развития общения у исследованных детей из домов ребенка позволили выявить особенности задержек и отклонений в их развитии и планировать соответствующие возрасту коррекционные воздействия, среди которых самыми эффективными оказались методы формирования субъектного отношения детей друг к другу и избирательность во взаимодействиях. Применение комплексной программы по оптимизации общения со взрослым и сверстниками привело к улучшению психического, социального и личностного развития детей раннего возраста из учреждений институционального типа.

Диагностика и воздействия, направленные на развитие общения ребенка с взрослым и сверстниками играют существенную роль в предвосхищении и в преодолении последствий социальной депривации у детей раннего возраста.

63. Костадинова К. П. Депривационные симптомы психического развития младенцев, воспитываемых вне семьи. В: Психологические чтения "Образование как институт социально – психологической защиты детства. Материалы международной научно-практической конференции (17-19 апреля 2006 г.), Москва – Уфа, 2006, Выпуск 3, 19-21.

Резюме

Целью настоящего исследования является изучение нарушения психического развития у детей младенческого возраста, воспитывающихся в депривационной социальной среде и экспериментальным путём доказать возможность их преодоления.

Материал и методы: Исследовано психическое развитие 226 детей в возрасте от 4 до 52 недель, выращиваемых в 6 домах ребёнка в разных регионах Болгарии. Развитие 30 из них прослежено лонгитюдinally на протяжении одного года, начиная с первого месяца жизни. Использована шкала оценки и контроля психического развития В.Мановой-Томовой в четырёх областях психики-двигательная, сенсорная, эмоционально-социальная и речевая.

Результаты: Средние величины коэффициента развития исследованной группы младенцев показывают что уровень общего психического развития и его областей, за исключением сенсомоторики, ниже нормы. В наибольшей степени затормажается речевое развитие. Констатировано замедление овладения важными функциями, как понимание речи взрослого, появление и активность экспрессивной речи.

Возрастная динамика психического развития, прослеженная лонгитюдinally, выявляет сензитивные возрастные периоды, связанные с депривацией и дизонтогенеза психического развития.

Применения метода „изучение случая” наблюдением поведения 10 младенцев на протяжении трёх лет выявило несколько типов депривационного развития личности-тип депривационной ретардации, социально-гиперактивный, социально-провокативный, пассивный.

Выводы: Исследование доказывает что развитие ребёнка в институциональной среде является депривационным со следующими особенностями:задержка в общем развитии при отсутствии органических поражений ЦНС, сильное отставание в эмоционально-социальной и речевой области развития, дисгармоничность развития отдельных областей психики. Установлено диагностическое значение некоторых показателей психического развития. Доказано, что для диагностики социальной депривации нужен комплексный метод, включающий оценки для выявления уровня развития общения с взрослыми, предметно-манипулятивной деятельности, наблюдение поведения и др.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В ЕЛЕКТРОНЕН ФОРМАТ НА ЧУЖД ЕЗИК В ПЪЛЕН ОБЕМ

64. Atanassova M., K. Vatrlova, **Kr. Kostadinova**. Composition chimique et apport énergétique dans l'alimentation des enfants dans les écoles maternelles et l'adaptation de modèles d'alimentation saine. Revue de genie industriel, Revue électronique internationale pour la science et la technologie, 2008, Numero 1, 25-35.

Résumé

L'éducation préscolaire alimentaire a un effet durable sur la santé lié au rôle de l'alimentation sur certaines maladies. Anémie, obésité, carie dentaire, maladies cardiovasculaires, ralentissement de croissance sont des risques d'une mauvaise alimentation auxquelles la société doit être attentive.

Le travail présente les résultats d'une évaluation de la nutrition réelle d'enfants âgés de 3 jusqu'à 7 ans dans 6 écoles maternelles de la ville de Sofia. L'étude inclue l'analyse physico-chimique (composition en protéines, graisses, hydrates de carbone), ainsi que la détermination des valeurs énergétiques de produits et de groupes des produits alimentaires consommés par les enfants. La consommation moyenne journalière est comparée aux valeurs recommandées par les normes physiologiques pour l'alimentation de la population en Bulgarie. Les résultats dans les établissements enquêtés montrent certaines déviations qui nous mènent directement à la nécessité de la création et de l'application de programmes de prévention alimentaire.

65. Kostadinova Kr. Diagnostics of consequences of social deprivation in early childhood. XXIX International Congress of Psychology, Poster presentations, [Poster CD]; CARPE DIEM, July 20-25 Berlin, Germany, 2008, 1561

Abstract

Creation tools for measurement of the consequences of social deprivation in young children reared in risk environment is important in overcoming them.

Objective: To establish approach, dimensions, diagnostic proceedings for assessment of social deprivation process and result.

Material and method: The study covered 266 infants, 120 toddlers, 142 caregivers in institutions applying Developmental scale, experimental assessment of relationships with adults and peers, case study, longitudinal observation, JSS of Spielberger, MBI, and others.

The results show a delayed mental development and leading activities, typical somatic symptoms and behavioral patterns, deprived personality development, and related social characteristics.

Social deprivation in early childhood is a complicated phenomenon and needs personality-based complex diagnostic method.

66. Kostadinova Kr. Empirical diagnostic model of play assessment in early childhood, In: The evolution of children play, 24th World Play Conference, 5 – 7 September 2007, [CD-ROM]; Faculty of Education Masaryk University-Czech Republic, Brno, 2008

Summary

Bulgarian method about measurement of playing activity of children aged 1 to 3 is described. The method was created like scale of psychic development assessment. The covering of benchmarks, which are experimentally established about different age periods (through 3 months from 1 to 2 age and through 6 months from 2 to 3 years), is checked. Comparative exploration finds that the level and quality of playing development of children from institutions are significant lower. It was established a correlative dependence between the value of coefficients of psychic and play development and the quotient of social maturity.